

SCI-CONF.COM.UA

ACTUAL TRENDS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH

**PROCEEDINGS OF XI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
JUNE 6-8, 2021**

**MUNICH
2021**

101. *Исаев К., Бакирова В., Атакишибейли Д.* 566
МОДЕЛИРОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО
УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ.
102. *Михайленко О. В., Кравченко О. І.* 579
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМИ ЇЇ
ПІДВИЩЕННЯ.
103. *Онищенко С. В., Маслій О. А., Глушко А. Д.* 588
ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ
ПАНДЕМІЇ.
104. *Плахотнік О. О., Вовк А. О.* 592
РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС – ПРОЦЕСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ.
105. *Ріпа Т. В., Волохонська Ю. О.* 596
ВАЖЕЛІ ПРЯМОГО ТА НЕПРЯМОГО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.
106. *Ріпа Т. В., Казакова Д. А.* 601
МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.
107. *Цимбал О. І.* 605
НЕЗАЙНЯТЕ НАСЕЛЕННЯ ЯК РЕЗЕРВ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ.
108. *Чечетова Н. Ф., Колубай Я. С., Степанець І. В.* 613
ВНЕСОК ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ КООПЕРАТИВІВ В СТАЛІЙ
РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ.
109. *Элмонов Б. Э.* 618
ВЛИЯНИЕ ФАКТОРОВ ИННОВАЦИОННОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РОСТА НА ЭФФЕКТИВНУЮ ЗАНЯТОСТЬ.

LEGAL SCIENCES

110. *Волошин М. В.* 626
СОЦІАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ: ПІДХОДИ
ДО ВИЗНАЧЕННЯ.
111. *Гордєєв І. О., Гриценко Д. О.* 633
ЦИВІЛЬНО - ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ. САНКЦІЇ ТА СУДОВІ
ВИТРАТИ.
112. *Давиденко С. В.* 636
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧА У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.
113. *Єфремова І. І.* 643
ВІДМЕЖУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ ТА
ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ ВІД СПАДКОВОГО
ДОГОВОРУ.
114. *Зварич Р. В.* 650
РЕГУЛЯТИВНА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.

ВІДМЕЖУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ ТА ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ ВІД СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Єфремова Ірина Іванівна

к.ю.н., доцент

Білоцерківський національний
аграрний університет

Введення. Одним з найважливіших інститут спадкового права, як в системі права України, так і в усіх правових системах із стародавніх часів до сьогодення є спадкування за законом і за заповітом. Значимість спадкування в цілому, обумовлюється тим, що об'єктом спадкування в переважній більшості випадків є право власності, що залишається після смерті власника. Питання, які виникають після смерті власника, а саме, кому має перейти це майно, в якому порядку та обсязі все це є актуальним з найдавніших часів, і на сьогоднішній день залишаються в центрі уваги суспільства та держави, кожної людини, законодавців та дослідників, оскільки в тій чи іншій мірі торкається інтересів кожного.

На сучасному етапі розвитку інституту спадкового права серед норм цивільного права, які регулюють відносини спадкування, особливе місце посідають ті норми, що стосуються не лише загальних інститутів спадкування: за законом і за заповітом, але також набувають розвитку і інші підстави набуття права власності померлої особи. Цивільним кодексом України у 2003 р. було встановлено принципово новий для України порядок спадкування, шляхом укладення спадкового договору.

Актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу і пошуку шляхів вирішення окремих проблемних питань, які виникають під час спадкування за законом, внаслідок відсутності заповіту, або ж в разі визнання чи оскарження заповіту, а також за наявності укладеного спадкового договору, на основі аналізу сучасних дієвих підходів теорії та практики. Незважаючи на наявність

значної кількості наукових розробок, проблематика інституту спадкування залишається актуальною і на даний час. Необхідність дослідження правових питань спадкування, і особливо за різними правовими підставами обумовлюється визнанням рівності усіх форм власності, і все зростаючим значенням права приватної власності в умовах ринкової економіки, особливо щодо різних способів розпорядження своїм майном на випадок своєї смерті.

Інститут спадкування полягає також в тому, що кожному, незалежно від громадянства, гарантується те, що доля належного йому майна підлягає визначенню ним особисто: воно або перейде до його приближених, рідних осіб, або стане надбанням всього суспільства за його волею. Крім того, можливість визначення долі майна і передачі його у спадщину виступає найважливішою гарантією стабільності відносин приватної власності.

Окремі аспекти реалізації права на спадкування, а також контролю за виконанням порядку спадкування розглядають у своїх працях таких науковців, як Р.А. Майданик, Є.О. Рябокони, С.В. Мазуренко, Н.П. Шама, В.В. Васильченко, С.Я. Фурса, В.В. Вітрянський, В.В. Луць, Ю.В. Романець, М.М. Сібільов та інші.

Метою статті є визначення основних чинників що зумовлюють існування двох інститутів спадкування за законом і за заповітом, а також визначення місця інституту спадкового договору шляхом визначення його правового значення для спадкодавця внаслідок реалізації свого права на розпорядження своїм майном на випадок своєї смерті.

Результати дослідження. Підстави здійснення спадкування за заповітом суттєво відрізняється від підстав здійснення спадкування за законом. Так, спадкування за заповітом відбувається на підставі розпорядження, яке здійснив тестаментоздатний спадкодавець на випадок своєї смерті, а спадкування за законом відбувається на підставі чітко визначених юридичних фактів – відсутність заповіту, визнання заповіту недійсним, неприйняття спадщини спадкоємцями за заповітом, відмова всіх без винятку спадкоємців за заповітом від участі в розподілі спадкової маси, неохоплення заповітом усієї спадщини, а

також відсутність інших правочинів що визначають долю майна спадкодавця на випадок його смерті.

Коло спадкоємців за заповітом і за законом мають суттєві відмінності, які полягають у тому, що спадкодавець самостійно може визначити коло своїх майбутніх спадкоємців, незалежно від сімейних і родинних зв'язків, чим без будь-яких докорів сумління й зайвих вибачень позбавить права на спадкування будь-кого з числа своїх спадкоємців за законом.

При спадкуванні за законом майно переходить до зазначених в законі спадкоємців відповідно до встановленої черговості, тобто точно визначеного кола осіб, котрі спадкують одночасно.

Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування в разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття (ст. 1258 Цивільного кодексу) [1].

Окремими підставами спадкування є можливість укласти спадковий договір.

Спадковий договір суттєво відмежовується від заповіту. Згідно із ст. 1233 Цивільного кодексу України заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті [1]. Отже, заповіт є одностороннім правочином, а спадкування за заповітом згідно зі ст. 1217 Цивільного кодексу України є видом спадкування, на відміну від спадкового договору, який є двостороннім правочином, являє собою домовленість набувача та відчужувача майна та, на думку переважної більшості науковців не є видом спадкування.

Так як спадковий договір не є видом спадкування, тому на нього не поширюються й певні обмеження, визначені відносно спадкування за заповітом. Так, в абз. 1 п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. №7 «Про судову практику у справах про спадкування» передбачено, що «перехід майна від відчужувача до набувача на підставі спадкового договору не є окремим видом спадкування, а тому на відносини сторін не поширюються відповідні правила про спадкування, в тому числі

право на обов'язкову частку» [2]. З цього приводу слушно зазначає Ю. О. Заїка, що «замість заповіту на користь сторонньої особи, який непрацездатне подружжя чи непрацездатні діти заповідача можуть оспорювати після його смерті, спадкодавець може укласти спадковий договір на користь тієї ж особи, зобов'язавши виконати умовні дії після його смерті» [2, с. 204].

На відміну від спадкоємця, який прийняв спадщину та відповідно до статті 1282 Цивільного кодексу України зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора, на набувача за спадковим договором такої обов'язок не покладається (абз. 6 п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування») [2].

Визначаючи долю права власності на майно шляхом укладення спадкового договору, відчужувач позбавляється права скласти щодо цього майна заповіт. Так, ч. 2 ст. 1307 Цивільного кодексу України передбачає, що «заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним» [1]. Слід погодитися із позицією О. Кухарєва, згідно з якою, правило про нікчемність заповіту, складеного щодо майна, вказаного у спадковому договорі, зумовлено пріоритетністю спадкового договору стосовно заповіту незалежно від часу складення заповіту та укладення цього договору [3, с. 143]. Вчинення заповіту не позбавляє власника майна права укласти спадковий договір. Заповідач має право у будь-який час скасувати заповіт (ч. 1 ст. 1254 Цивільного кодексу України), натомість спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень (ч. 1 ст. 1308 Цивільного кодексу України) [1].

Також, слід враховувати той факт, що у випадку коли майно належить особам на праві спільної часткової власності, відповідно і правила реалізації переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності не застосовуються, зокрема, у разі посвідчення договорів довічного утримання (догляду); спадкового договору; дарування; ренти (якщо майно передається безоплатно) (пп. 5.5 п. 5 глави 1, пп. 8.3 п. 8 глави 2 розділу II наказу Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 «Про

затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» [4].

Сторони спадкового договору, беззаперечно, вступають у зобов'язальні відносини в розрахунку на зустрічні дії з боку контрагента. Але цей договір не може бути визнаним правочином з оплатного відчуження майна. Таким чином, предметом спадкового договору є «як набуття права власності на майно відчужувача, так і дії (виконання робіт, надання послуг, тощо) набувача, ... які є не ціною відчужуваного майна, а лише своєрідною компенсацією відчужувачеві за те, що він передає майно у власність набувача» [5, с. 7].

Таким чином можемо зробити висновок, що спадковий договір є пролонгованим (довготривалим) правочином з ускладненим порядком дострокового припинення і зміни.

Спадковий договір, не дивлячись на факт закріплення в Книзі шостій Цивільного кодексу України «Спадкове право» і «... тісний зв'язок з відносинами з приводу посмертного переходу майна ...» [6, с. 120], є договором на випадок смерті, а не договором про спадкування.

Враховуючи зазначене, науковці розрізняють так звані договори про спадкування і спадкові договори. Під поняттям договір про спадкування мається на увазі «низка правочинів, що укладаються між спадкодавцем та особами, яким він бажає передати майно після своєї смерті, зокрема про призначення осіб у майбутньому спадкоємцями, визначення спадкового договору полягає у встановленні взаємних зобов'язань між відчужувачем майна, який бажає передати його після смерті певній особі на умовах зустрічного виконання визначених дій, та набувачем, який набуває майно за умови виконання умов спадкового договору» [6, с. 131].

Спадковий договір також виступає однією з підстав виникнення прав та обов'язків осіб на майно померлого, що поєднує в собі елементи речового та зобов'язального правочину, внаслідок чого виникнення права власності на майно померлого може наставати після смерті відчужувача, але раніше за виконання набувачем зобов'язання.

На даний час, виходячи із кількості судових позовів щодо встановлення

права на спадкування, зміни черговості, визначення права на спадкування за спадкодавцем залежно від внеску у догляд за особою, спору щодо визначення частки кожного у спадковому майні та інші спори, зумовило необхідність перегляду основних засад спадкування як за заповітом так і за законом.

Необізнаність потенційних спадкодавців щодо порядку, процедури та особливостей складання заповіту, необізнаність із порядком оформлення вказівок щодо нагляду за виконанням заповіту призводить до того, що у більшій частині випадків відбувається спадкування саме за законом.

Висновки. При дослідженні праць цивілістів, можливо визначити, що значення спадкування полягає в тому, що кожному громадянину гарантується те, що доля належного йому майна буде визначена ним особисто: воно або перейде до його найближчих осіб, або стане надбанням всього суспільства за його волею. Також, забезпечення збереження правонаступництва найближчими родичами майна і перехід його у спадщину є однією з найважливіших гарантій стабільності відносин приватної власності. Особливого значення має право спадкодавця на укладення і спадкового договору, визначаючи конкретні зобов'язання набувача, що дає йому впевненість у реальному виконанні його «останньої волі, чи бажань».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., №435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – С. 356.(зі змінами та доповненнями станом на 2020 рік)
2. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08> (дата звернення: 30.09.2020).
3. Кухарев О. Є. Нотаріальний порядок зміни черговості одержання права на спадкування за законом. / Мала енциклопедія нотаріуса. – № 1 (91), – 2017 р., – С. 213 – 218
4. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол.

авт.; кер.авт. кол, канд. юрид. наук, доц. НестерцоваСобакарь О.В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. – 2017. – 164 с.

5. Мазуренко С. В. Спадковий договір у цивільному праві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. В. Мазуренко. – О., 2004. – 194 с.

6. Васильченко В.В. Юридична сутність інституту спадкового договору та його місце в системі цивільного права. Право України. 2013.– № 6. С. 115-119.